

УДК 378.147

АФАНАСЬЄВА Ольга Сергіївна,
викладач кафедри фонетики і граматики
англійської мови, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** Проаналізовано сприйняття художнього тексту як діяльність, результатом якої є його глибинне розуміння. Наведено спільні та відмінні риси між художнім твором і художнім текстом, визначено специфіку художнього тексту та його функції у творі. Головну увагу зосереджено на закономірностях і структурі сприйняття художнього тексту. Визначено чинники, що впливають на його розуміння, зокрема, увага, увага, пам'ять і здатність до ймовірного прогнозування.*

***Ключові слова:** художній твір; художній текст; сприйняття тексту; розуміння тексту; літературознавча компетентність; зарубіжна література; майбутні вчителі.*

Постановка проблеми. Для вчителів зарубіжної літератури важливим є ефективне оперування педагогічним інструментарієм викладання означеної дисципліни, що забезпечується високим рівнем володіння літературознавчої компетентності (далі ЛЗК). Основним засобом її формування є художній твір/текст. Саме завдяки опрацюванню художніх творів/текстів суб'єкти навчання отримують необхідні знання, навички, уміння, здатності й досвід виконання фахової діяльності. Відтак, першочергового значення набуває обізнаність викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ) зі специфікою структури і сприйняття художніх текстів студентами-словесниками, що вможливило оптимізацію освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художній твір як витвір мистецтва і художній текст як його складник завжди перебувають у фокусі уваги як лінгвістів і літературознавців, так і філософів та психологів. Зокрема структура художнього тексту досліджується О. Леутою, Ю. Лотманом, В. Топоровим, Н. Єсипенко; текст і мислення перебувають у сфері наукових інтересів М. Бахтіна, І. Гальперіна; процеси аналізу й інтерпретації художнього тексту вивчаються В. Беляніним, Н. Воронковою, М. Гореліковою та ін. Різні наукові підходи до сприйняття й осмислення тексту пропонують В. Белянін (психолонгвістичний), О. Вовк (комунікативно-когнітивний), Н. Воронкова, І. Кочан (лінгвістичний), Т. Маслова, Г. Швець (лінгвокраїнознавчий), С. Єфремов, Л. Грицик, М. Жулинський (літературознавчий), а особливості сприйняття художніх текстів активно досліджуються Т. Бугайко, О. Зянько, Т. Мельник, Н. Молдавською, Т. Старченко та ін.

Мета і завдання цієї статті полягають у розкритті особливостей сприйняття й осмислення художнього тексту з позицій формування літературознавчої компетентності майбутніх учителів зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових працях категорії «художній твір» і «художній текст» часто вживаються як синонімічні. Для кращого усвідомлення їх сутності проаналізуємо обидва поняття та з'ясуємо їх подібності й відмінності. Так, «художній твір» науковцями розглядається як: 1) текст, що використовує мовні засоби в їх естетичній функції з метою передання емоційно й соціально значущого змісту: він є не лише відображенням дійсності, а й вираженням ставлення людини до світу за допомогою природної мови [1, с. 8]; 2) модель світу, певне повідомлення мовою мистецтва, яке просто не існує поза межами цієї мови [2].

У структурі художнього твору традиційно розрізняються зміст і форма. Зокрема, пропонується така їх диференціація: *зміст* художнього твору – це, насамперед, явища дійсності, що відображені в мистецькому творі, проте, зміст не зводиться лише до механічного копіювання предметів і явищ, які стали для нього основою. Зміст виникає у процесі творчості митця під впливом об'єктивної дійсності й тієї суспільної свідомості, що сформувалися та існують за певної епохи. Зміст виступає єдністю об'єктивних і суб'єктивних начал у художньому творі: теми, ідеї та авторської оцінки. Художня *форма* є складним утворенням, що включає два рівні: «внутрішню» і «зовнішню» форми, які по-різному співвідносяться зі змістом художнього твору. Елементи форми, які знаходяться на «нижчому» рівні, утворюють внутрішню форму мистецтва, а елементи «вищого» рівня – його зовнішню форму. До внутрішньої форми належать сюжет і характери, їх взаємозв'язок є образною структурою художнього змісту, способом його розвитку. До зовнішньої форми належать усі зображувально-виражальні засоби мистецтва; вона виступає способом матеріального втілення змісту. Взаємозв'язок змісту і форми полягає в тому, що зміст вимагає відповідної форми, такої, яка найповніше й найбільш правильно втілювала б творчий задум митця. Кожний художній твір характеризується певною мірою єдності змісту і форми, а цінність художнього твору залежить від того, наскільки високопрофесійно і високохудожньо створені всі складники художнього твору, у тому числі й елементи змісту і форми [3].

Художній твір нерозривно пов'язаний із художнім текстом. Дослідники визначають «художній текст» як: 1) особливу знакову систему, якій притаманна неоднозначність семантики і множинність інтерпретацій, що створюється використанням словесних знаків в їх вторинному кодовому значенні [4, с. 44]; 2) певне послання автора своєму потенційному читачеві [5, с. 3]; 3) знакову систему, що покликана, з однієї сторони, матеріалізувати авторський витвір, а з другої – сприяти виникненню в уяві реципієнта читацького витвору [6, с. 379].

Систематизуючи наведені аргументи, ми доходимо висновку, що художній текст є складником художнього твору, тобто вони співвідносяться як ціле і парціальне. У нашому дослідженні у фокусі уваги перебуватиме саме художній текст, оскільки він є оптимальним предметом аналізу на заняттях із зарубіжної літератури. У художньому творі художній текст виконує певні *функції*, серед яких варто виокремити такі основні [1, с. 8]: продукт певної історичної епохи; форма існування культури; одиниця комунікації; спосіб зберігання й передавання інформації; відображення життя й способу мислення індивіда.

Художній текст має свою специфіку, що зумовлена середовищем функціонування. До *специфічних особливостей* [7; 2] художнього тексту фахівці відносять:

1) образність, поетичність, естетику мовлення, експресію як інтенсивність вираження, зображуваність (конкретно-чуттєве живописання дійсності – людей, природи, явищ, якостей, властивостей, відношень);

2) імпліцитність (вербальна невираженість значної частини смислу – підтекст);

3) інтертекстуальність (використання досвіду існуючої літературної традиції, авторське свідоме чи несвідоме вираження свого ставлення до минулого культурного досвіду, у результаті чого кожен новий художній текст вбирає в себе минулий літературний контекст і залишається при цьому відкритим для наступних текстів);

4) структурність: текст не є простою послідовністю знаків у проміжку між двома зовнішніми границями; тексту притаманна внутрішня організація, яка перетворює його на синтагматичному рівні у структурне ціле, тому для того, щоб певну сукупність фраз природної мови визнати художнім текстом, слід упевнитися, що всі вони утворюють певну структуру вторинного типу на рівні художньої організації;

5) невичерпність тексту як об'єкта вивчення (у художньому стилі все подається через призму соціальної орієнтації, світогляду, інтелекту й світовідчуття особистості

(образ автора) і все зображуване спрямовується на особистість читача, тому художній текст постає як своєрідний інтелектуальний пристрій, що створений для того, щоб кожного разу генерувати у свідомості читача все нові й нові смисли.

Невід'ємним аспектом дослідження художнього тексту є його сприйняття. Науковці констатують наявність у свідомості індивіда трьох типів *рецептивних фільтрів*, які впливають на якість сприйняття: нейрофізіологічних, соціальних та індивідуальних [9]. *Нейрофізіологічні фільтри* обмежують людські можливості сприйняття будовою рецепторів, що відповідають будові перцептивного апарату представників біологічного виду *homo sapiens*. *Соціальні фільтри* є системою суспільних перцептивних стандартів, які вирізняють сприйняття інформації членами певного соціуму. Найважливішим фільтром цієї групи є мова. *Індивідуальні фільтри* є системою обмежень, що сформовані в особистому досвіді людини як результат її унікальної життєвої траєкторії. Тому сприйняття можна вважати складною перцептивною когнітивною мнемічною діяльністю, адже одночасно відбувається рецепція й перцепція інформації; виокремлення й засвоєння інформативних ознак мовних і мовленнєвих одиниць; формування нового образу та впізнавання інших образів як результату їх зіставлення з еталонами, які зберігаються в пам'яті; когнітивне оброблення інформації, що пов'язане з основними розумовими операціями (аналізом, синтезом, індукцією, дедукцією, порівнянням, абстрагуванням, категоризацією); лінгвістичний аналіз вхідного повідомлення: розшифрування його сенсу, установлення логічного зв'язку між предметами шляхом використання наявних знань, навичок і вмій, тобто власних ментальних ресурсів суб'єктів навчання. Як бачимо, у ході сприйняття й смислової інтерпретації художнього тексту формується загальна база знань і картина світу суб'єктів навчання, відбувається їхній розвиток як мовних особистостей, що, своєю чергою, є когнітивною діяльністю [9, с. 304].

Досліджуючи психологічні *закономірності сприйняття художнього тексту*, В.П. Белянін поєднує їх із закономірностями сприйняття мови, «оскільки вони лежать в основі процесу читання» [1, с. 221–225]. До таких закономірностей автор відносить:

- неусвідомлюваність: реципієнт не усвідомлює різниці між об'єктивно заданими відчуттями і результатом власного сприйняття тексту;
- осмисленість: на всіх рівнях сприйняття тексту реципієнт намагається надати певного сенсу мовним структурам, передбачити їх потенційні значення й потім обрати їх відповідно до продовження тексту і контексту;
- різницю у сприйнятті слів і речень: перше передбачає проникнення в сенс, який стоїть за знаковою формою; друге вимагає певний рівень сформованості мовної компетентності реципієнта й означає, що сенс важливіший за синтаксичну форму, у якій пред'явлене речення;
- співвіднесеність мовлення з реальністю: співвідносячи сказане з дійсністю й зі своїми знаннями про неї, індивід кожного разу буде модифікувати своє розуміння, прагнути найбільш адекватного варіанту та обирати найвірогідніше тлумачення сприйнятого;
- імовірнісне прогнозування: у цьому механізмі одночасно задіяний механізм апперцепції, а, відповідно, й залежність від минулого досвіду;
- суб'єктивність: реципієнт установлює між словами смислові зв'язки, які сукупно становлять смисловий зміст висловлювання;
- порівневість: забезпечує ступінчастий характер рецепції тексту і послідовність оброблення мовного сигналу, а відтак і різну ступінь розуміння написаного – початковий рівень розуміння свідчить про розуміння лише основного предмету висловлювання – того, про що йдеться; другий рівень визначається розумінням усього ходу викладу думки автора, її розвитку й аргументації та характеризується розумінням не

лише того, про що йшла мова, а й того, що було сказано; найвищий рівень визначається розумінням не лише того, про що й що було сказано, а й також розумінням того, навіщо це було сказано та які мовні засоби при цьому використовувались.

Як бачимо, сприйняття художнього тексту є складним процесом, що вимагає від реципієнта вміння орієнтуватися в композиції твору, розпізнавати авторський задум, розуміти підтекст, інтертекст. Важливою при цьому є здатність до емпатії – розуміння характерів і настрою персонажів. Для глибшого розуміння художнього тексту його зміст має співвідноситися з життєвим досвідом реципієнта як особистості. Читач реагує інтелектуально та емоційно, при цьому відбувається імпліцитне спілкування з автором, що сприяє проникненню у глибинні смисли твору. Художній текст створює навколо себе поле можливих інтерпретацій. Під час інтерпретації художнього тексту необхідно брати до уваги його екстралінгвістичне, соціальне й історичне значення. Чим багатшою є діяльність адресата художнього повідомлення, тим точніше і коректніше він зрозуміє зміст, що закладений продуцентом твору (його адресантом або автором). Структура тексту задає характер сприйняття, але результат розуміння тексту не може жорстко програмуватися автором; характер розуміння й інтерпретації змісту художнього твору виявляється залежним від суб'єктивних чинників, як-от: ментальний статус реципієнта, його культурний рівень, рівень мовної компетентності, минулий досвід [1, с. 226–231].

Можна припустити, що структура сприйняття як діяльності (а відтак і читання) художнього тексту складається з таких фаз [10, с. 199]:

1) *мотиваційно-спонукальної*, тобто зародження потреби, бажання, зацікавленості у здійсненні цієї діяльності. Тут потрібна певна установка на рецепцію, яка створюється комунікативним завданням (тобто як сприймати, наскільки вдумливо, скільки інформації взяти з тексту);

2) *аналітико-синтетичної*, перебіг якої може здійснюватися у двох формах: внутрішній (читання тексту подумки з метою витягнення інформації) чи зовнішній (читання вголос із метою передавання інформації іншій особі). Ця фаза включає процеси від зорового сприйняття графічних знаків, розпізнавання відомого і частково невідомого мовного, мовленнєвого й соціокультурного матеріалу, сегментування мовленнєвого потоку на дискретні одиниці, групування слів усередині речення для утворення смислових віх, узагальнення прочитаного та до його усвідомлення, тобто до розуміння змісту сприйнятого на рівні значення і смислу. Отже, аналітико-синтетична фаза містить у собі ще й 3) *виконавчу фазу* як результат реалізації двох попередніх фаз. Сенс цієї фази полягає саме в розумінні художнього тексту. Процеси розуміння є непомітними (при читанні вголос зовнішньо можуть бути виражені ознаки нерозуміння або неповного розуміння: недоречні паузи, викривлена мелодика), але як і наскільки відбулося розуміння, має бути спеціально виявлено;

4) *фази контролю й самоконтролю* результату сприйняття художнього тексту. Ця фаза забезпечує винесення розуміння в зовнішній план. Це може здійснюватися за допомогою говоріння й письма, а також невербально (наприклад, за допомогою підняття руки, кивка голови або здійснення певного вчинку, тобто виконання дії, про яку йшлося в тексті).

Результатом сприйняття художнього тексту має бути його розуміння: воно полягає в операціях співвіднесення знака і значення, швидкого пересування уваги і розрізнення інформаційних фокусів, які знаходяться в центрі уваги. Установлення відношень між окремими змістовими елементами, виокремлення головного, тобто змістової структури тексту – у цьому й полягає сутність розуміння. Реципієнт не просто здобуває готову інформацію: він порівнює значення сприйнятого зі своїм досвідом, наявною інформацією, знаннями і компетенціями. Організація мовленнєвої діяльності адресанта (автора) відповідає формі «зміст – текст», у той час як для адресата

(реципієнта) діє послідовність «текст – зміст», і це створює певні складнощі для декодування тексту [9, с. 340].

Уважається, що природа осягнення смислу художнього тексту є діалогічною. На думку філософа М. Бахтіна [11], розуміння тексту є «розумінням повторним, у відповідь», «відображенням того, що відображається». Реципієнт у процесі усвідомлення будує свій «зустрічний текст» на основі вихідного, авторського концепту, тобто він вступає в діалогічну взаємодію з автором через текст. Наскільки цей «зустрічний текст» збігається з вихідним залежить як від характеристик самого тексту, так і від індивідуально-особистісних властивостей адресата, зокрема, від особливостей перебігу його психічних пізнавальних процесів.

Каталізатором розуміння у процесі сприйняття художнього тексту є *увага*, тому ефективність рецепції залежить від того, наскільки реципієнт здатен керувати своєю увагою. Розвинена *уява* також відіграє важливу роль при сприйнятті тексту. Вона допомагає заповнити «прогалини» пам'яті: якщо в тексті йдеться про те, що ніколи не сприймалося людиною в її житті й відсутнє в її досвіді, то реципієнт утворює нові образи шляхом розумового оброблення матеріалу минулих сприймань і уявлень, які зберігаються в його довготривалій пам'яті [10, с. 201].

Уява пов'язана зі здатністю *прогнозувати* (антиципіювати) подальші думки автора, тобто майбутній розвиток змісту художнього тексту. Під час опрацювання інформації реципієнт може створювати власні гіпотези і перевіряти свої очікування з тим, що написано в тексті. Прогнозування сприяє повнішому розумінню сприйнятого, стимулює активний інтерес і творчість адресата. Процес розуміння породжує емоційно-оцінне ставлення до того, що сприймається, зокрема, здивування, сумнів, задоволення від самостійного розв'язання проблемної ситуації, яку автор створив у тексті. Механізм *імовірнісного прогнозування* проявляється на змістовому (смысловому) і вербальному рівнях. *Смыслове прогнозування* – це вміння передбачити зміст тексту і зробити правильне припущення про подальший розвиток подій за заголовком, першим реченням та іншими сигналами тексту. *Вербальне прогнозування* – це вміння за початковими літерами вгадати слово, за першими словами здогадатися про синтаксичну будову речення, а за першим реченням – про подальшу будову абзацу. Розвитку прогностичних умінь сприяють висунення гіпотез і система очікувань реципієнта, що індукує неперервне конструювання структури знань у його свідомості, активізує його фонові знання, мовний і мовленнєвий досвід. Процес підготовки свідомості до сприйняття інформації спонукає індивіда до пригадування, здогадки, припущень, тобто до використання здатностей своєї довготривалої пам'яті, свого особистісного і соціального досвіду [10, с. 202].

У психологічному аспекті процес сприйняття й розуміння художнього тексту безпосередньо пов'язаний із мисленням і пам'яттю. Сприймаючи текст, реципієнт визначає в ньому окремі ланки. За допомогою складних когнітивних операцій (аналізу, синтезу, умовиводу, інференції, індукції, дедукції) він об'єднує ці ланки в єдине ціле й отримує результат у вигляді здобутої цілісної інформації. Дослідження науковців свідчать, що реципієнти здатні мислити проблемно, схоплювати ціле і виявляти суперечливі взаємозв'язки явищ, адекватно оцінювати ситуацію і швидко знаходити правильні рішення. Тому сприйняття, а відтак і читання художнього тексту, розвиває *мислення* суб'єктів пізнання, оскільки, на відміну від сприйняття телебачення чи відео (які представляють уже «спожиту» й інтерпретовану кимось інформацію, що спричиняє розумову пасивність), процес читання – це завжди активна когнітивна діяльність [10, с. 203].

Пам'ять при читанні допомагає мисленню. Механізми читання – сприйняття, внутрішнє промовляння, осмислення, прогнозування, а отже й запам'ятовування –

діють при читанні специфічно, оскільки спираються на зорове сприйняття інформації. Такий перебіг процесу сприйняття здатен забезпечити надійне збереження образів, адже реципієнт має можливість регулювати і керувати цим процесом, що й зумовлює роботу механізмів читання. Водночас, при читанні індивід не лише візуально сприймає текст, а й одночасно промовляє його подумки (у внутрішньому мовленні), тобто він ніби чує себе з боку. Саме завдяки механізму внутрішнього промовляння й відбувається зіставлення графічного й слухомоторного образів у пам'яті [10, с. 203].

У процесі сприйняття художніх текстів розуміння найчастіше відбувається поетапно, «сходінками», тобто воно має ступінчастий характер. Кількість «сходинок» розуміння залежить від кількості й місця розташування незнайомих явищ у тексті, інформативної значущості лексичних одиниць, загальної кількості звернень до довідкової літератури, рівня сформованості мовленнєвої, когнітивної та соціокультурної компетенцій реципієнта. Для зменшення кількості «сходинок» розуміння проблеми, які порушуються в тексті, має бути адекватним рівню інтелектуального, психічного і соціального розвитку суб'єктів навчання чи, принаймні, бути доступними для їхнього розуміння, а мовний матеріал – відповідати рівню їхніх філологічних знань чи уявлень. Не виключаються, однак, новизна, наявність проблемності та певний ступінь складності матеріалу, який міститься в тексті. У протилежному випадку знижується його освітня цінність, а також інтерес до нього зі сторони реципієнтів. Більше того, на думку дослідників-методистів, суб'єкти навчання краще справляються зі складнішими, але цікавими текстами, ніж із легкими, але беззмістовими [12].

Слід зауважити, що розуміння художнього тексту відбувається, передусім, на рівні значення й на рівні смислу. *Рівень значення* пов'язаний з установами значень сприйнятих мовленнєвих одиниць та їх безпосередніх зв'язків, а *рівень смислу* – із розумінням змісту тексту як цілісної мовленнєвої одиниці. У зв'язку з цим навички й уміння, що забезпечують розуміння тексту, умовно поділяють на дві групи. *Перша група* – це навички, що пов'язані з технічним аспектом читання тексту. Вони забезпечують безпосередній акт сприйняття графічних знаків і співвіднесення їх із відповідними значеннями. *Друга група* – це вміння, що забезпечують смисловий аспект сприйняття: установами смислових зв'язків між мовними одиницями тексту, досягнення розуміння змісту, задуму автора, тобто розуміння тексту як завершеного мовленнєвого продукту. Щоб досягти такого рівня розуміння, навички техніки читання мають бути автоматизованими, завдяки чому увага реципієнта повністю зосереджується на смисловому опрацюванні художнього тексту [9; 10; 13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сприйняття художнього тексту є складним, багатоступінчастим, когнітивним процесом, опосередкованим інтерпретацією реципієнта, результатом якого є глибинне розуміння. Для досягнення глибинного розуміння необхідно враховувати й, за можливостю, розширювати навчальний досвід, ментальний лексикон суб'єктів навчання, а також ознайомлювати їх зі специфікою мови художнього тексту.

Перспективи подальшого вивчення окресленої проблеми вбачаються у здійсненні різних типів аналізу художнього тексту та розробленні відповідної системи вправ.

Список використаної літератури

1. Белянин В. П. Психологическое литературоведение : монография / В. П. Белянин. – М. : Генезис, 2006. – 320 с.
2. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб., 1998. – С. 14–28. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ruthenia.ru/lotman/papers/sht/3.html>
3. Естетика : навчальний посібник / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін. ; за ред. В. О. Лозового. – Київ : Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
4. Переломова О. С. Авторська стилістика : навчальний посібник / О. С. Переломова. – Суми : Вид-во СумДУ, 2014. – 108 с.

5. Мельник Т. Образність художнього тексту через призму лінгвістичного аналізу : навчальний посібник [для студентів-філологів] / Т. Мельник. – Севастополь, 2005. – 87 с.
6. Савлук О. М. Характерні особливості художнього тексту як лінгвістичного феномену / О. М. Савлук. // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 25 / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – Київ : Логос, 2014. – С. 378–384.
7. Старченко Т. Літературно-художній та журналістський тексти : особливості сприйняття студентською аудиторією. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2075>
8. Мацько Л. І. Стілістика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 462 с.
9. Вовк О. І. Теоретичні і методичні основи формування комунікативно-когнітивної компетентності майбутніх філологів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Олена Іванівна Вовк. – Черкаси, 2014. – 400 с.
10. Кузьмінський А. І. Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навчально-методичний посібник / А. І. Кузьмінський, О. І. Вовк. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 316 с.
11. Бахтін М. М. Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / М. М. Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки. – Львів : Літопис, 1996. – С. 318–323.
12. Вовк О. І. Формування англійської граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Олена Іванівна Вовк. – Київ, 2008. – 345 с.
13. Вовк О. І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів : нова освітня парадигма / О. І. Вовк. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – 500 с.

References

1. Belianin, V. P. (2006). *Psychological Literature Study*. Moscow: Genesis (in Russ.)
2. Lotman, Yu. M. (1998). *The Structure of a Fiction Text*. In Lotman Yu.M. *About Art* (pp. 14–288). Retrieved from <http://www.ruthenia.ru/lotman/papers/sht/3.html> (in Russ.)
3. Lozovoy, V. O. (Ed.) (2003). *Aesthetics*. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.)
4. Perelomova, O. S. (2014). *Author's Stylistics*. Sumy: SumDU (in Ukr.)
5. Melnyk, T. (2005). *Imagery of Fiction Text within Linguistic Analysis Framework*. Sevastopol (in Ukr.)
6. Savluk, O. M. (2014). Specific Aspects of Fiction Text as Linguistic Phenomenon. *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoyi linhvistyky (Semantics, Pragmatics and Cognitive Linguistics Issues)*, 25, 378–384 (in Ukr.)
7. Starchenko, T. *Fiction and Journalistic Texts: Specific Aspects of Students' Perception*. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2075> (in Ukr.)
8. Matsko, L. I. (Ed.) (2003). *Stylistics of Ukrainian Language*. Kyiv: Vyscha Shkola (in Ukr.)
9. Vovk, O. I. (2014). *Theoretical and Methodological Foundations of Future Language and Literature Teachers' Communicative and Cognitive Competence*. (Doctoral Dissertation.) Cherkasy (in Ukr.)
10. Kuzminsky, A. I., & Vovk, O. I. (2013). *English Teaching Methods within the Framework of Communicative and Cognitive Approach*. Cherkasy: Bohdan Khmelnytsky University (in Ukr.)
11. Bakhtin, M. M. (1996). Issue of Text in Linguistics, Language and Literature Study and Other Arts. In *Anthology of World's Literary and Critical Thought*. (pp. 318–323). Lviv: Litopys (in Ukr.)
12. Vovk, O. I. (2008). *Future Teachers' English Grammar Competence Development within Intensive Learning*. (Kandidat Nauk Dissertation.) Kyiv (in Ukr.)
13. Vovk, O. I. (2013). *Language and Literature Students' Communicative and Cognitive Competence: New Educational Paradigm*. Cherkasy: Chabanenko (in Ukr.)

Abstract. *Afanasieva O. S. Specific features of literary text perception in the process of literature competence formation of future teachers of foreign literature.*

Introduction. *One of the major means of acquiring literary competence is a literary work/text. Due to operating with the texts, learners obtain necessary knowledge, skills, abilities and experience. Thus, university lecturers' expert knowledge of special aspects of literary text structure and perception becomes crucial to facilitating educational process.*

Purpose. *The article aims at specifying literary text perception and comprehension within the framework of acquiring literary competence by future teachers of foreign literature.*

Results. *It seeks to point out differences and similarities between the notions «literary work» and «literary text», the latter being the part of the former correlating as the whole and the partial. The literary text performs certain functions within the literary work.*

The perception of the literary text is one of the important aspects under study. The regularities of literary text perception are similar with those of the language perception (unawareness,

meaningfulness, difference in word and sentence perception, speech correlation with reality etc) as the recipient has to recognize author's conception, understand the underlying message and the intersexuality, as well as have an ability to empathize. The structure of literary text perception as an activity consists of several stages and the perception results in text comprehension, which is dialogical in nature and depends on recipient's psychological cognitive processes.

Originality. *The article dwells on literary text perception resulting in deep understanding of the text. This paper offers an analytical account of principles and structure of literary text and sketches some factors, which affect its comprehension: attention, imagination, prediction mechanisms and memory.*

Conclusions. *Literary text perception is a complex multi-level cognitive process, mediated by recipient's interpretation, which results in deep understanding of the text. To obtain this result we have to take into consideration academic experience of the learners and introduce them to the specific aspects of the language of a literary text. With the bounds of subsequent research of the stated issue one can address the issue of analyzing literary texts in different ways and working out the corresponding set of exercises.*

Key words: *literary work; artistic text; text perception; text understanding; literary competence; foreign literature; future teachers.*

*Одержано редакцією 26.09.2016
Прийнято до публікації 04.10.2016*

УДК 373.+159.922

БАЙДЮК Наталія Василівна,
викладач кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Анотація. *Висвітлено специфіку впливу сім'ї, навчальної та ігрової діяльності на процес гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку, приділено увагу особливостям формування гендерних відносин у молодшому шкільному віці. Визначено, що окреслені особливості гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку відіграють важливу роль при визначенні напрямів запровадження гендерного підходу в початкову ланку освіти. Виявлено, що запровадження Гендерної стратегії матиме значний позитивний вплив на процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку та сприятиме формуванню толерантних, партнерських стосунків у дитячому середовищі.*

Ключові слова: *гендерна рівність; гендерна соціалізація; гендерний підхід; гендерні стереотипи; молодший шкільний вік; провідна діяльність; гендерні взаємини; прихований навчальний план; гендерна сегрегація.*

Постановка проблеми. У проекті Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [1] (далі – Гендерна стратегія), що наразі проходить погодження на рівні профільних Міністерств для подальшого затвердження Кабінетом Міністрів України, підкреслено вирішальне значення освіти для розвитку особистості, суспільства, країни. Гендерна рівність трактується як забезпечення всім учасникам і учасницям освітнього процесу в Україні, незалежно від їхніх статевих чи гендерних характеристик рівних можливостей доступу до позитивних